

24. APRÍLA 2025 16:15

N Boli sme v kolíske prírode blízkeho hospodárenia pozrieť, ako rastie drevo na dreve

Soňa Mäkká

ODBER E-MAILOM ZAPNUTÝ

Foto – Soňa Mäkká

Denník N opäť vyráža na cesty po Slovensku, tentokrát do Spišskej Novej Vsi. Na týždeň sa tam sťahuje časť redakcie, prinesieme odtiaľ desiatky textov, zorganizujeme tam verejné diskusie. Prejdite na samostatnú stránku [Denník N v Spišskej Novej Vsi](#), kde nájdete všetky články,

možnosť odoberať upozornenia na nové články e-mailom či zoznam dátumov verejných akcií.

Smolnícka Huta sa nachádza vo východnej časti Spiša, zhruba medzi Rožňavou a Medzevom. Leží v rozľahlom pohorí Volovské vrchy, ktoré sa ťahá od Spišskej Novej Vsi až za Košice. Práve v časti Smolníckej Huty s názvom Smolnícka osada pôsobil priekopník prírode blízkeho hospodárenia v lese Ladislav Alcnauer.

Dnes do týchto lesov idem s lesníkmi Michalom Tomčíkom a Jaroslavom Kovalčíkom, ktorí sa tomuto spôsobu hospodáreniu v lese dlhodobo venujú.

Jedna z výhod prírode blízkeho hospodárenia je, že neustále generuje peniaze z ťažby dreva a les pritom stále stojí, rúbaniská v ňom neuvídite. Znie to ako ponuka od predavačov zázračných hrncov, ale moji sprievodcovia argumentujú číslami.

Hrnček, var!

Michal Tomčík je predsedom občianskeho združenia Pro Silva Slovakia, ktoré šíri osvetu o tomto spôsobe prístupu k obhospodarovaniu lesov. Tomčík s Alcnauerom spolupracoval a lesy, ktoré Alcnauer dlhodobo spravoval ako zamestnanec štátnych Lesov SR v Smolníckej osade, ho očarili.

Prijal ponuku práce v Obecných lesoch v obci Veľký Folkmar, kde zaviedol rovnaký spôsob hospodárenia. S úspechom. Teraz sa mu venuje v Národnom parku Slovenský raj.

Na mieste, kde nechávame auto, sa začína aj lesnícky náučný chodník s dĺžkou niečo vyše štyroch kilometrov. Smolnícka osada je najväčší a najstarší takzvaný objekt Pro Silva na Slovensku. Je známy nielen na Slovensku, ale aj za hranicami. Moji sprievodcovia sem vodia iných lesníkov a vysvetľujú im, ako to

funguje. Chodíva sem aj bežná verejnosť, ktorá si na odštepnom závode môže dohodnúť komentovanú prehliadku.

Tieto lesy sa v lesníckej terminológii nazývajú výberkové. Svojou štruktúrou sú veľmi blízke prírodným lesom. Lesníci tu svojimi postupmi imitujú prírodné procesy, keď v lese odumrie tu jeden strom, tam iný strom, na toto miesto sa dostane slnko a vďaka nemu začnú samy rásť nové stromčeky.

Les obhospodarovaný prírodou blízky spôsobom. Foto – Soňa Mäkká

Tomčík spolu s Kovalčíkom napísali s ďalšími autormi aj [publikáciu](#) Prírode blízke hospodárenie na príklade lesov Smolníckej osady a Veľkého Folkmara, ktorá môže byť návodom pre ďalších obhospodarovateľov lesov.

Prírode blízke hospodárenie spočíva v niekoľkých bodoch. Prvým je, že lesy sa nerúbu v typických pásoch, ale po jednotlivých stromoch alebo skupinkách. „Keď si zoberiem, že sa rúbe pás alebo sa to robí jednotlivo, cena za ťažbu je približne rovnaká. Rozdiel je v ďalších nákladoch,“ vysvetľuje Jaroslav Kovalčík, zatiaľ čo stúpame lesom.

Klasické rúbanisko treba zalesniť. Lesníci musia nakúpiť stromčeky, zasadiť ich a aspoň sedem rokov sa o ne starať. Vyžínať okolo nich trávu, ktorá by ich udusila, chrániť ich pred tým, aby ich objedli jelene a ďalšie zvieratá. Mladý porast treba následne prerezávať, aby nebol hustý.

V lese, kde sa nachádzame, toto všetko odpadá. Lesníci pustia svetlo do lesa len sem-tam a zmladenie na týchto miestach narastie samo. „Najnákladnejšiu a najťažšiu robotu spraví príroda sama a ešte aj lepšie ako človek,“ hovorí Tomčík. Len neskôr v rámci takzvanej prerezávky odstránia niektoré stromčeky, aby uvoľnili priestor na rast kvalitnejším stromčekom.

„Máme s tým náklady 100, maximálne 110 eur na hektár. Pri bežnom hospodárení v lese je to 300 – 400 eur na hektár,“ hovorí Kovalčík.

A ako chránia stromy pred zvieratami? Tie sú nočnou morou lesníka najmä v jedľovom lese, ktorý im obzvlášť chutí.

„Tu je toľko zmladenia, že zver to nedokáže zožrať všetko. No keď sú mladiny na rúbaniskách v pásoch, zver sa tam rada a často koncentruje a spasie mladé stromčeky. Nielen jedle, ale aj javory, jasene, duby a takmer všetky do posledného. Takto vinou zveri prichádza Slovensko o druhovú diverzitu lesov,“ hovorí Michal Tomčík.

Lesníci majú aj inú taktiku. Zvieratá sa totiž nerady predierajú. A tak kým sú mladé jedličky, respektíve iné preferované stromy v chúlостivej výške, nechávajú porast čo najhustejší. Vrcholček stromčeka je totiž kľúčový pre jeho rast a zároveň to, čo jeleňom a ďalším zvieratám chutí najviac.

V Slovenskom raji skúšajú aj ďalšiu vec. V tomto štádiu, ktorému hovoria prerezávka, neodpíli tie stromčeky, ktoré v poraste nechcú, úplne pri zemi, ale vo výške zhruba 1,3 metra, aby ostal hustý.

Foto – Soňa Mäkká

Lesný porast, ktorým práve prechádzame, mal byť v rokoch 1994 až 2004 podľa mojich sprievodcov kompletne vyrúbaný v klasických pásoch. Okolo nás mala rásť mladina.

Takéto takzvané rúbaňové hospodárenie má z časového hľadiska obrovskú finančnú nevýhodu. Po tom, čo les vyrúbete, máte síce jednorazový zisk, no približne ďalších sedemdesiat rokov už len náklady.

„Čakalo by ma zalesňovanie, aspoň dva- či trikrát prerezávky, potom dvakrát minimálne prebierka, ktorá je finančne náročná. To znamená, že na 40 až 50 rokov by som takto dostal do straty svoj podnik alebo svoj les. Ten človek, čo to robil, sa nového zrelého lesa nedočká,“ hovorí Kovalčík.

Ich stratégia je, že síce ťazia, ale zároveň v lese ponechávajú hrubé stromy. Tie každoročne nabierajú ďalší a ďalší prírastok. Čím hrubší strom, tým viac dreva na ňom každoročne pribudne. „Rastie tu drevo na dreve, to je celá finta. Každých desať rokov sa tu tak dá zobrať pomerne veľa. Sú tu hrubé stromy a tie veľa prirastajú,“ vysvetľujú lesníci. Nikdy však nezoberú viac, ako dorástlo. Inými slovami, základný kapitál ostáva a berú len úroky.

Lesnícky náučný chodník Smolnícka osada. Foto – Soňa Mäkká

Tento porast sa nevyrúbal klasickým spôsobom vďaka Ladislavovi Alcnauerovi. Rástlo tu vtedy približne 3800 kubíkov dreva. Alcnauer začal uplatňovať výberkový hospodársky spôsob.

V poraste sa od vtedy postupne vyťažilo asi 3400 kubíkov a dnes má porast zásobu dokonca ešte vyššiu ako v roku 1994, okolo 4 000 kubíkov.

„Napriek tomu, že sa v tomto poraste každých 10 rokov ťaží kvalitná guľatina, nič tu prakticky nechýba a náklady v pestovnej činnosti sú naozaj zanedbateľné,“ hovorí Tomčík.

„Tu vezmem 20 stromov z hektára, všetko ostatné ostáva a priberá kubíky. Pôjdem sem až o desať rokov, tento strom pôjde von, dosiahol svoju cieľovú hrúbku. Ostatné zatiaľ stoja. O 20 rokov pôjde tento alebo tamten. O tridsať rokov pôjde tamten, o 40 rokov susedný, o 50 už z týchto tenkých budú opäť takéto stromy. To je perpetuum mobile. Trvalý prírastok, trvale krytá nepoškodená pôda, zadržiava vodu, lepšie prostredie pre zvieratá,“ hovorí Kovalčík.

Nepretržitá prítomnosť starých stromov zaručuje dostatok semien pre novú generáciu stromov.

A finančne? Kovalčík tu ťaží permanentne 11 000 a niekedy až 17 000 kubíkov ročne. „Dlhodobá a stabilná produkcia kvalitného dreva a dlhodobo znížené náklady na pestovnú činnosť už roky výrazne napomáhajú ekonomickej stabilite celej lesnej správy a nad ňou aj odštepnému závodu,“ hovorí Tomčík.

Lesníci ďalej vysvetľujú taktiku, podľa ktorej rúbu. Každý zásah má totiž podľa nich zlepšiť kvalitu lesa. „Tu je zaužívané, že keď dosiahne jedľa 70 centimetrov hrúbku vo výške 1,3 metra, považujeme ju za rubne zrelú. Splnila svoje poslanie – je dopestovaná a pripravená na využitie. Pri buku je to o čosi menej,“ hovorí Kovalčík.

Prvoradý je zdravotný výber, suché a napadnuté stromy sa ťažia prvé. Potom sa rúbu menej kvalitné stromy, aby sa umožnil lepší rast tým najlepším, tie sa berú nakoniec. „A sú tu aj 90 centimetrov hrubé stromy, ktoré sa nikdy nevyrúbu, tie by som raz chcel ukázať vnukovi a pravnukovi,“ hovorí Kovalčík.

Míňame obrovský peň. Bol to smrekovec opadavý. Mohli ho vyťažiť už pred dvadsiatimi rokmi, ale ešte sa im nezdalo, že „splnil cieľ na maximum“, a tak ho

nechali rásť. Strom ďalej „přiberal“ a naberal na hodnote. Tomčík mi ukazuje letokruhy.

Foto – Soňa Mäkká

Stromu v poslednej fáze života prirastalo veľa dreva ročne, vidieť to na priestore medzi dvoma letokruhmi. Foto – Soňa Mäkká

„Tu bol v zápoji, teda v hustejšom lese, tam nemal veľa svetla, letokruhy sú nahusto, nemal teda veľké prírastky. Pozrite, koľko prirastalo za posledné roky, keď mal veľa miesta, toto je to drevo na dreve. A bol zdravý. Nieкто povie, že vo výberkových lesoch drevo hnije na pni, to je hlúposť, ten strom bol úplne zdravý, ako aj väčšina ostatných,“ naráža Tomčík na hlasy lesníckych kolegov, ktorí nie sú naklonení tomuto spôsobu obhospodarovania.

Moji sprievodcovia otvorene hovoria, že to je náročnejšie na rozmýšľanie. „Lesník pri klasickej ťažbe ide vyznačiť ťažbu v páse, zoberie si plochu lesa určenú na ťažbu a vyznačí za jeden deň 400 – 500 kubíkov ako nič. Kým tu potrebuje na to aspoň tri dni – treba rozmýšľať, čo spôsobím týmto zásahom, čo týmto. Je to náročnejšie, ale preto sme za lesníkov študovali. Zrúbať pás, na to netreba inžiniera,“ hovorí Kovalčík.

Tomčík mávne rukou dokola. „Pozrite sa na ten krásny les. Rôznoveký, stabilný, s machom. Komu sa to môže nepáčiť? A koľko ľudí tu nájde robotu, bez

prestávky? A kolíkí sem chodia za relaxom, na prechádzky alebo na huby?

Les obhospodarovaný prírode blízky spôsobom. Foto – Soňa Mäkká

V tomto lese sa neťaží lanovkami. Kovalčík vysvetľuje, že ťažba pri lanovke je asi dvojnásobne drahšia než pri klasickom spôsobe s použitím lesného kolesového traktora. Hovorí, že treba vyrúbať kubík dreva na meter trasy lanovky.

„A keď je vzdialenosť sto metrov, neoplatí sa stavať lanovku, lebo sto kubíkov na sto metrov nevyrúbu. Na takom vyrúbe možno 30 kubíkov. Keď sa natiahne lanovka, tak sa už rúbe v pásoch.“ Preto lanovku nevyužíva, hoci inak je to podľa neho šetrný spôsob ťažby v strmých terénoch.

Pri prírode blízkom spôsobe platí, že drevo sa neťahá cez les k traktoru, ale stroj ide k drevu, aby sa nepoškodila pôda a nezničili sa mladé stromčeky. V takomto lese je teda viac lesných ciest a takzvaných približovacích liniek, čo je v podstate len voľná rovná línia medzi stromami. Štandardný obraz

slovenského lesa, kde sú na lesných cestách rozjazdené hlboké koľaje, sme tu až na jednu čerstvú výnimku nevideli.

Približovacia linka. Foto – Soňa Mäkká

Lesná cesta bez koľají. Foto – Soňa Mäkká

Lesníci vysvetľujú, že na nich jednak urobili dobré odrážky, ktoré vodu odvedú do lesa a tá sa nerúti po ceste ako po tobogane, a potom k tomu prispieva práve hustá sieť liniek. Drevo sa ťahá po nich rovnomerne po celom priestore a nezataží jednu-dve cesty. Takýto les následne oveľa lepšie zadrží vodu aj pri extrémnejších zrážkach.

Strom pre pravnuka

Tieto lesy sú zmiešané, najviac je tu jedle, okrem nej z ihličnatých stromov smrekovce, borovice a asi desať percent smreka. Z listnatých stromov prevažuje buk, rastie tu jaseň, javor aj brest. Okrem bežných lesných zvierat tu žijú aj vlky, ktoré podľa Kovalčíka čiastočne vytlačili rysy. Nad hlavami nám štebocú vtáky.

Už na pohľad je tu vyššia biodiverzita než v klasickom rovnovekom monokultúrnom lese. Potvrďuje ju aj nález machu kyjanôčka zelená, ktorý rastie len v zachovaných lesoch, kde je neustála prítomnosť odumretého dreva, ktoré je dôležité pre mnohé živočích. Lesníci sa tu biodiverzitu snažia ešte podporiť tým, že nechávajú takzvané biotopové stromy na dožitie.

Les obhospodarovaný prírodou blízky spôsobom, takzvaný biotopový strom, ktorý sa necháva v poraste na prirodzené dožitie. Foto – Soňa Mäkká

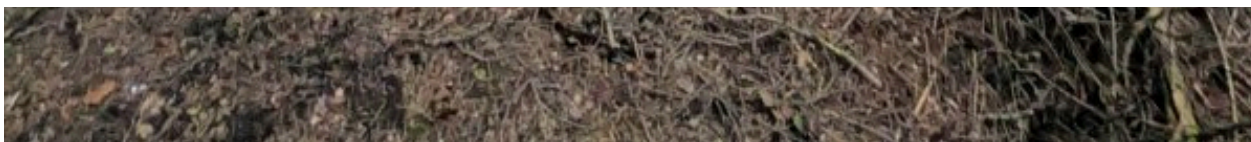
Jeden z nich práve míňame, je označený obrovským výkričníkom. „To je ten strom pre pravnuka,“ ukazuje Kovalčík. Zastavíme sa pod hrubými dvestoročnými borovicami. Tu sa na jeseň minulého roka ťažilo, no takmer to nevidieť.

Prírode blízkym spôsobom sa musí podľa zákona hospodáriť v zónach C národných parkov. Aj tam je dôležitý takzvaný cieľový strom, ktorý sa vyrúbe, ale väčší dôraz sa kladie na tieto biotopové stromy, ktoré predstavujú takzvané mikrohabitaty, teda vhodné prostredie na život pre hmyz, vtáky či huby.

„Tieto mikrosvety sa viažu práve na tie škaredé, hrčavé, krivé a košaté stromy, ktoré obvykle idú z hospodárskeho lesa prednostne von. Národné parky musia v zóne C vedieť správne namiešať takýto mix.“

Tu sme v bežnom hospodárskom lese s najnižším stupňom ochrany. Nie je tu žiadna rezervácia, len chránené vtáčie územie, ktoré predstavuje len minimum obmedzení. Lesníci by tu nemuseli nechávať žiadne biotopové stromy na dožitie. Ale chcú. Chcú mať pekný a čo najprírodnejšie pôsobiaci les, funkčný z pohľadu ekologických súvislostí. A doň patria aj takéto stromy. Na rovnom, zdravom, hladkom strome sa veľa živočíchov neubytuje.

Michal Tomčík v lese obhospodarovanom prírode blízkyim spôsobom. Foto – Soňa Mäkká

Exkurziu končíme na rozľahlom voľnom priestranstve. Sme na bývalej lesnej škôlke, kde sa kedysi pestovali mladé stromčeky. „To nám už netreba, keďže ich toľko máme prirodzene, urobili sme pre deti preliezky, vzadu máme ovocné stromčeky,“ hovorí Jaroslav Kovalčík. Vraciame sa okolo pamätníka Ladislava Alcnuera na začiatok náučného chodníka.

Alcnuer sa stal sa priekopníkom výberkového hospodárskeho spôsobu na Slovensku. Dnes sa o ňom učia lesnícki študenti aj odborníci a jeho kolegovia na jeho počesť napísali knihu Pomník plný lesa. „Laco Alcnuer nás učil k úcte k lesu a ku stromom. Pred vyznačovaním stromov k ťažbe si sňal klobúk a vyslovil k lesu krátku modlitbu, bol to pokorný človek a les si nadovšetko vážil po celý život,“ hovorí Tomčík.

Hoci je podľa mojich sprievodcov tento koncept ekonomicky výhodnejší a lepší aj pre prírodu či zadržovanie vody v krajine, nemá veľkú podporu zo strany vlády.

„Vláda Igora Matoviča a neskôr Eduarda Hegera mala v tomto smere ambiciózne programové vyhlásenie vlády, výrazne orientované na lesníctvo a v rámci neho aj na podporu a rozširovanie tohto prístupu. V programovom vyhlásení súčasnej vlády pozorujem zmienku o prírode blízkom hospodárení v rozsahu jednej vety a celkovo výrazne nižší akcent na lesníctvo,“ hovorí Michal Tomčík.

Do stratena išiel aj projekt koordinátorov, ktorí mali pomáhať štátnym lesníkom zavádzať tento spôsob hospodárenia. Tomčík pripomína, že lesy majú veľmi vysokú schopnosť zmierňovať následky klimatických zmien a vyrovnávať extrémny. „Aj kvôli tomu by sa spoločnosť mala snažiť uplatňovať pri hospodárení v lesoch prírode blízke postupy, pretože dokážu najefektívnejšie

uspokojovať požiadavky ľudstva bez toho, aby hospodárske záujmy ľudí ubližovali samotnej prírode.“

Podiel prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenska aj Európy podľa Tomčíka narastá. „Je už v 25 krajinách a jeho výsledky sú hmatateľné, a to ako tu v Smolníckej osade, aj v mnohých iných objektoch Pro Silva, teda vzorových lesoch, ktoré sú opakovane merané a vyhodnocované.“

Máte pripomienku alebo ste našli chybu? Prosíme, napíšte na pripomienky@dennikn.sk.